

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ДЛЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ СПРОЩЕНОГО ПОРЯДКУ МИТНОГО ОФОРМЛЕННЯ ЗА ПРОЦЕДУРОЮ АВТОМАТИЧНОГО ВИПУСКУ ТОВАРІВ

Едуард ІВАНЧЕНКО

*доктор юридичних наук, науковий співробітник,
Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН
м. Київ, Україна*

В умовах діджиталізації митної справи запровадження спрощеного порядку митного оформлення за процедурою автоматичного випуску товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, є одним із пріоритетних завдань держави у контексті євроінтеграційних процесів, які обумовлені положеннями Глави 5 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (ЄС) (ст. 84), якою передбачено необхідність адаптації національного законодавства до права ЄС (*acquis communautaire*), зокрема, поступове наближення національного митного законодавства до Митного кодексу ЄС (Регламент (ЄС) № 952/2013) ¹.

Приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами від 20 травня 1987 року ² та Конвенції про єдиний режим транзиту від 20 травня 1987 року ³ стало правовим підґрунтям для впровадження у митне законодавство України інституту авторизованого економічного оператора, який передбачає: 1) право на застосування спрощень; 2) підтвердження безпеки та надійності.

Відповідно до ст. 4 Митного кодексу України (МК України) ⁴ авторизований економічний оператор (АЕО) – це підприємство, якому митними органами надано авторизацію АЕО згідно з МК України. Правовий статус АЕО врегульовано статтями 12–14 глави 2 МК України («Авторизований економічний оператор. Спрощення та переваги»).

¹ Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 952/2013 від 9 жовтня 2013 року про встановлення Митного кодексу Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text.

² Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами: Закон України від 30 серпня 2022 р. № 2554-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-20#Text>.

³ Про приєднання України до Конвенції про процедуру спільного транзиту: Закон України від 30 серпня 2022 р. № 2555-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2555-20#Text>.

⁴ Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року № 4495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

Згідно з ст. 12 МК України підприємство-резидент, що виконує будь-яку роль у міжнародному ланцюзі постачання товарів (виробник, експортер, імпортер, митний представник, перевізник, експедитор, утримувач складу) та отримало авторизацію відповідно до вимог глави 2 МК України, набуває статус АЕО.

Процедура отримання підприємством спеціального статусу АЕО достатньо ускладнена і вимагає багато часу для здійснення перевірки. В залежності від специфіки, масштабів діяльності та ролі підприємства у міжнародному ланцюзі постачання товарів термін оцінки відповідності може становити від кількох місяців до року і більше. Підприємство має відповідати критеріям, які визначені митним законодавством України, про що підприємством має бути доведено під час перевірки комісією з оцінки відповідності через подання значної кількості встановлених документів задля підтвердження статусу «надійного партнера» та «довіреної особи» держави. Метою перевірки є отримання підприємством від Державної митної служби України (Держмитслужба) делегованих повноважень при здійсненні митного контролю та оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України у спрощеному порядку.

Однією з переваг підприємств у статусі АЕО при здійсненні експортно-імпортних операцій та (або) митної посередницької діяльності є делеговане від Держмитслужби право на митне оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України у спрощеному порядку за затвердженою Держмитслужбою процедурою автоматичного випуску товарів в окремих митних режимах.

За повідомленням Держмитслужби з початку поточного року вперше запрацював автоматичний випуск товарів – автовипуск (*прим. автора*) у режимах імпорту та тимчасового ввезення. Відповідні митні декларації оформлено повністю без участі посадових осіб митних органів. Раніше технологія автовипуску застосовувалася тільки для експорту. Відтепер система поширюється і на ввезення товарів. Автоматичний випуск застосовується за результатами перевірки митної декларації автоматизованою системою аналізу ризиків.

Слід зауважити, що, в порівнянні з експортом, на початковому етапі впровадження з метою належного відпрацювання механізмів для імпорту застосовуються більш жорсткі критерії – як щодо товарів, так і щодо операцій та імпортерів. Зокрема, на цьому етапі автоматичний випуск можливий – лише для того бізнесу, який має найвищий рівень довіри з боку митних органів – АЕО. Такий напрямок руху відповідає практиці ЄС, де автоматизація митних процедур є стандартом для сумлінного бізнесу.

У лютому 2026 року понад 6,5% від загальної кількості експортних декларацій оформлено повністю автоматично.

Тепер автоматичний випуск застосовується не лише для імпорту, а й для окремих випадків тимчасового ввезення та поміщення товарів на митний склад. Подальший розвиток цифрових інструментів дозволить розширювати перелік товарів і митних режимів, доступних для автовипуску ⁵.

З урахуванням запровадженої для АЕО практики спрощеного порядку митного оформлення товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України за процедурою автоматичного випуску в окремих митних режимах, логічним постає питання щодо поступового переходу до застосування такого ж аналогічного порядку для інших учасників зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), які також за певних умов визначених Держмитслужбою могли б скористатися спрощеною процедурою митного оформлення товарів. У процесі впровадження зазначеного порядку, з метою уникнення негативних наслідків і для забезпечення безперебійного процесу спрощеного митного оформлення, Держмитслужбі необхідно забезпечити нормативно-правове супроводження процедури автоматичного випуску товарів (правові підстави, критерії, права, обов'язки, відповідальність тощо) як для суб'єктів ЗЕД, так і для митних органів. Для досягнення максимальної ефективності виконання поставлених завдань це має відбуватися за результатами попередніх консультацій та узгоджень Держмитслужби з усіма суб'єктами митних правовідносин задіяними у процедурі автоматичного випуску товарів.

Крім положень МК України та інших актів Держмитслужби, правовою підставою для запровадження та реалізації спрощеного порядку митного оформлення за процедурою автоматичного випуску товарів і транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, в частині впровадження діджиталізації митного процесу, є такі відомчі нормативно-правові акти: наказ Міністерства фінансів України від 19 травня 2023 року № 263 «Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем» (Наказ № 263) ⁶ і наказ Міністерства фінансів України від 9 лютого 2024 року № 63 «Про реалізацію рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами» (Наказ

⁵ Українська митниця вперше автоматично оформила імпорتنі декларації. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/it-transformatsiia-62/post/ukrayinska-mitnitsia-vpershe-avtomatichno-oformila-importni-deklaratsiyi-2685>.

⁶ Про затвердження Положення про Єдину автоматизовану інформаційну систему митних органів, порядок і умови застосування її систем: наказ Міністерства фінансів України від 19 травня 2023 року № 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1132-23#n17>.

№ 63)⁷, яким було реалізовано рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами «Про затвердження довгострокового національного стратегічного плану цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації Державної митної служби України та її територіальних підрозділів на основі Багаторічного стратегічного плану електронної митниці ЄС (Multi-Annual Strategic Plan For Electronic Customs, MASP-C)» (План)⁸.

Відповідно до Наказу № 263 Єдина автоматизована інформаційна система митних органів (ЄАІС) це – багатофункціональна інтегрована автоматизована система, яка становить сукупність взаємопов'язаних інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, що забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів з метою здійснення митної справи і засобів їх забезпечення.

Згідно з Наказом № 63 затверджено План, розроблений у контексті підготовки України до вступу до ЄС та виконання Додатку XV до Угоди про асоціацію, в рамках якого встановлено чіткий перелік заходів, що Україна має виконати задля гармонізації митних процесів з європейськими стандартами.

Головною метою Плану є формування дорожньої карти цифрової трансформації та розвитку Держмитслужби для забезпечення якісно нових зручних, надійних та прискорених процесів митної справи в Україні, яка базується на передових міжнародних практиках та рекомендаціях. Особливу увагу приділено виконанню всіх вимог щодо майбутньої інтеграції до систем ЄС. План має стати керівним документом з питань упровадження та розвитку митних інформаційних систем у наступні роки. Успішна реалізація визначених трансформацій забезпечить ІТ-систему адекватними інструментами для боротьби з корупцією та шахрайством.

З урахуванням рекомендацій представників Єврокомісії, DG TAXUD (Генеральний директорат Європейської Комісії) за результатами ознайомлення з прогресом України у створенні ІТ-систем митних органів, наразі підготовлено проект Стратегічного плану, оновлений зокрема щодо: переліку ІТ-систем, які є пріоритетними для країн-кандидатів враховуючи стан розвитку їх національних ІТ-систем; змін у

⁷ Про реалізацію рішення Комітету з управління інформаційними технологіями у системі управління державними фінансами: наказ Міністерства фінансів України від 9 лютого 2024 року № 63. URL: <https://customs.gov.ua/en/documents/pro-realizatsiiu-rishennia-komitetu-z-upravlinnia-informatsiynimi-tekhnologiyami-u-sistemi-upravlinnia-derzhavnimi-finansami-420>.

⁸ Electronic Customs Multi-Annual Strategic Plan for Customs – 2019 Revision. MASP-C Rev. 2019 Version 1.1. URL: https://taxation-customs.ec.europa.eu/system/files/2019-12/2019_masp_strategic_plan_en.pdf.

законодавстві ЄС; етапів та строків впровадження ІТ-проектів, включених до Переліку ІТ-систем ЄС ⁹.

Отже, автоматизація митних процедур – це не тільки пришвидшення та підвищення якості митних процедур, зменшення впливу людського фактору на процес митного контролю та оформлення товарів, що сприяє ЗЕД. Це також забезпечення сумісності інформаційно-комунікаційних систем Держмитслужби з аналогічними системами інших країн, передусім із ЄС, яке потребує зменшення відмінностей у митних процедурах, забезпечення миттєвого обміну інформацією та дотримання високого рівня безпеки електронних ресурсів.

Для вирішення цих завдань від Держмитслужби, на яку покладено безпосереднє керівництво здійсненням митної справи, вимагається вжиття відповідних заходів, зокрема спрямованих на захист від кіберзагроз як наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку митним інтересам України у митному кіберпросторі, мають негативний та (або) послаблюючий вплив на стан кібербезпеки України та кіберзахист її об'єктів.

Запровадження нових інструментів діджиталізації у митну справу України сумісних з європейськими ІТ-системами дозволить розширити перелік товарів і митних режимів, доступних для спрощеного порядку митного оформлення за процедурою автоматичного випуску товарів, що повністю відповідає сучасним міжнародним стандартам та сприяє модернізації митного законодавства України у контексті євроінтеграційної стратегії в умовах правового режиму воєнного стану.

⁹ Держмитслужба та Програма ЄС EU4PFM продовжать у 2026 році співпрацю для приєднання України до європейського Митного союзу. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhba-ta-programa-ies-eu4pfm-prodovzhat-u-2026-rotsi-spiivpratsiu-dlia-priednannia-ukrayini-do-ievropeiskogo-mitnogo-soiuzu-2638>.